

І. О. Банева,

д. е. н., доцент, професор кафедри управління виробництвом та інноваційною діяльністю підприємств, Миколаївський національний аграрний університет

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Досліджено розвиток ресурсного потенціалу аграрного сектору України, наявність земельних ресурсів, технічних засобів виробництва, основних виробничих засобів, розглянуто структуру населення, виробництво продукції хімічної промисловості та машинобудування. Сформовано стратегію розвитку галузі на основі підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом.

Development of resource potential of agrarian is explored to the sector of Ukraine, presence of the landed resources, hardwares of production, basic production facilities, the structure of population, production of goods of chemical industry and machines building, is considered. Strategy of development of industry is formed on the basis of increase of efficiency of management by resource potential.

Ключові слова: ресурсне забезпечення, потенціал, аграрне підприємство, матеріально-технічна база, ресурси, ефективність, основні засоби, відтворення.

Key words: resource providing, potential, agrarian enterprise, material and technical base, resources, efficiency, basic facilities, recreations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток ринкових відносин в Україні визначає зміну поглядів на механізми господарювання та характер управління аграрними виробництвами. Оскільки зовнішнє середовище постійно змінюється й ускладнюється, то система управління ресурсним потенціалом аграрного сектору економіки має набути нових якостей, розширюючи свої можливості. Ринок ставить підприємства аграрного сектору у принципово нові відносини з державними організаціями, з виробничими й іншими контрагентами, з працівниками стосовно формування та використання ресурсного потенціалу. Зміни ділового середовища вітчизняних підприємств, пов'язані з розвитком конкуренції, інформаційних технологій, з глобалізацією бізнесу та з іншими чинниками, обумовлюють необхідність застосування менеджменту, націленого на ефективне використання обмежених ресурсів. Сучасний стан сільськогосподарського виробництва України не дозволяє розв'язати основні проблеми функціонування агропродовольчого ринку без проведення структурної перебудови галузі, без технічного переозброєння та підвищення рівня кваліфікації працівників, без створення системи комплексного управління формуванням і використанням ресурсного потенціалу в аграрному секторі економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Система ресурсного забезпечення аграрного сектора ґрунтовно висвітлена в економічній літературі, зокрема в наукових працях В.Я. Амбросова, Я.К. Білоусько, П.І. Гайдучького, О.В. Крисального, В.В. Лагодієнко, І.І. Лукінова, А.М. Малієнко, О.М. Онищенко, Г.М. Підлісецького, П.Т. Саблука, В.С. Шебаніна, В.В. Юрчишина та ін.

Вивчення природи, характеру взаємозв'язку й протиріч процесів інтенсифікації використання ресурсів, формування ефективних форм системи ресурсного забезпечення аграрних підприємств є науковою основою для подальшого розвитку сільськогосподарської галузі на новому рівні.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Вивчити стан і тенденції ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств та опрацювати напрями його поліпшення.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ МАТЕРІАЛІВ

Ресурсний потенціал аграрно-промислового виробництва представляє собою сукупність земельних, матеріально-технічних, трудових, інформаційних ресурсів, інновацій та капіталу галузей, які сформовані у відповідні підкомплекси, що охоплюють як аграрну сферу, так і заготівлю, зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції.

Кожний окремих вид ресурсів і ресурсний потенціал аграрної сфери в цілому відображають вплив чинників, які створюються людиною штучно (машини, механізми, добрива, фінансові ресурси) або формуються природним шляхом (трудові ресурси, ґрунти, вода, сонячна енергія, повітря і т.д.). Взаємодія цих чинників і найскладніші процеси різної природи формують певні ефекти, тобто створюють масу споживчих вартостей, кількість та якість яких має відповідати суспільним потребам, забезпечувати конкурентоспроможність виробництва, зниження витрат виробництва, ефективне використання аграрного ресурсного потенціалу.

Ресурси аграрної сфери залежно від їх походження доцільно розподілити на дві групи: первинні ресурси

— ті, що створені природою незалежно від волі та бажання людини, але використовуються в суспільному виробництві; вторинні — це продукти процесу виробництва, які прямо чи опосередковано використовуються у виробництві матеріальних благ. До першої групи віднесено земельні та трудові ресурси, до другої — основні й оборотні матеріальні засоби, фінансові й інформаційні ресурси (рис. 1).

Перехід сільськогосподарського виробництва до адаптивного (симбіотичного) розвитку на основі біологізації й екологізації інтенсифікаційних процесів має здійснюватися за принципом поєднання законів розвитку природи та людської цивілізації. Економічні закони не повинні суперечити законам відтворення природного середовища та його ресурсів, а створювати умови для їх оптимальної взаємодії.

Станом на початок 2010 р. в Україні сільськогосподарські угіддя складають 71% земельних ресурсів. Основну частину сільськогосподарських угідь становить рілля (78%), пасовища займають 13%, сіножаті — 6%, інші угіддя складають 3%. Основний фонд орних земель України формують чорноземи (62%) та сірі лісові ґрунти (11%); серед решти переважають ґрунти з низькою родючістю (лугово-болотні, болотні, буроземи й інші).

У процесі земельної реформи у приватну власність передано 72,4% сільськогосподарських угідь, у т.ч. 80,9% рілля для використання за цільовим призначенням — для сільськогосподарського виробництва. Право на земельну частку (пай) набули 6,9 млн чол., з яких 6,7 млн (98,2%) станом на початок 2010 р. отримали державні акти на право власності на земельну ділянку.

У сільськогосподарських підприємствах розораність угідь вища, ніж в особистих селянських господарствах. Водночас в останніх значна частка земель зайнята пасовищами та сіножатями.

У структурі основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення зменшується частка будівель, споруд і передавальних пристроїв, натомість зростає частка сучасних машин, устаткування і транспортних засобів (табл. 1).

У 2010 р. машинно-тракторний парк сільськогосподарських підприємств налічував: 153,8 тис. тракторів (8 од. на 1000 га рілля); 36,8 тис. зернозбиральних комбайнів (3 од. на 1000 посівної площі зер-

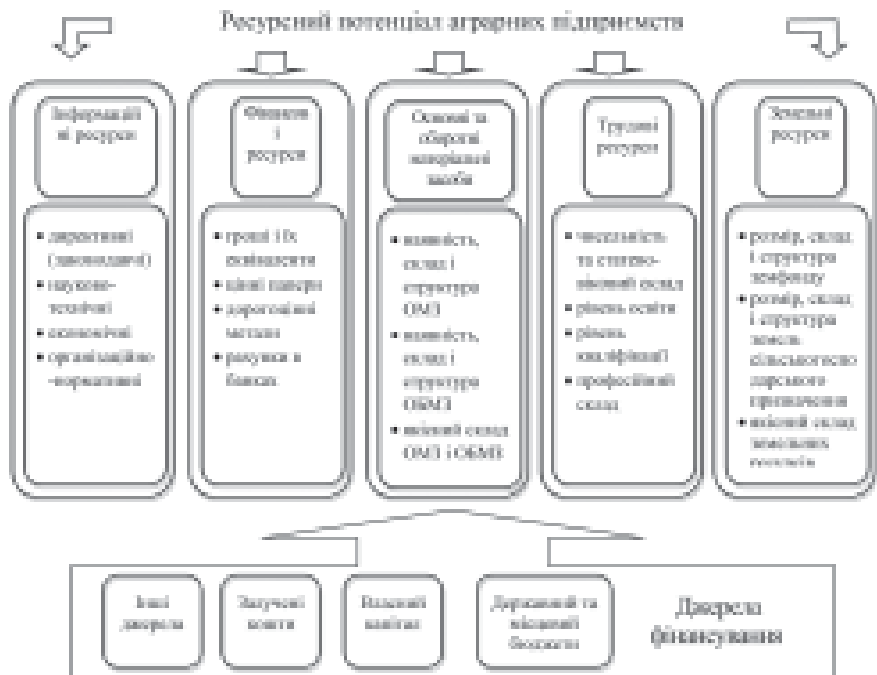

Рис. 1. Склад ресурсного потенціалу аграрного сектора

нових без кукурудзи); 5,1 тис. бурякозбиральних машин (16 од. на 1000 га посівної площі буряків); 2,9 тис. кукурудозбиральних комбайнів (1,3 од. на 1000 га посівної площі кукурудзи).

Для інвесторів пріоритетними напрямками капіталовкладень являються:

- введення в дію тваринницьких приміщень;
- будівництво елеваторів, оптово-роздрібних ринків сільськогосподарської продукції, заводів з альтернативних видів палива;
- зведення теплиць закритого ґрунту;
- будівництво комбікормових, силосних та сінажних

Таблиця 1. Структура основних засобів аграрних підприємств в Україні

Позначки	2006 р.		2007 р.		2008 р.		2009 р.	
	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%
Основні засоби, усього	46851,7	100	47132,9	100	50612,1	100	56122,4	100
у тому числі:								
будівлі, споруди і передавальні пристрої	26041,6	55,6	24233,2	51,4	25456,5	50,3	24129,2	43,0
машини і обладнання	11027,5	23,5	13129,7	27,9	16891,7	33,4	20258,3	36,1
транспортні засоби	3518,5	7,5	3532,2	7,5	4240,6	8,4	4847,1	8,6
інші основні засоби	6264,1	13,4	6237,8	13,2	4023,3	7,9	6887,8	12,3

Таблиця 2. Виробництво продукції хімічної промисловості та машинобудування в Україні

Позначки	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Добрива азотні мінеральні чи мішані, тис. т	2470,9	2633,9	2566,9	2840,9	2689,9	2166,9
Добрива калійні мінеральні чи мішані, тис. т	12,1	11,9	6,4	7,4	14,3	4,4
Трактори для сільськогосподарського та лісового господарства, шт.	4556,9	5543,9	3703,9	5282,9	6339,9	1445,9
Плуги відвальні, шт.	4285,9	3058,9	2542,9	3025,9	7064,9	5336,9
Сівалки, шт.	7983,9	11315,9	8968,9	7665,9	9958,9	2542,9
Косарки, шт.	1542,9	3802,9	3206,9	3106,9	3404,9	1616,9
Машини для внесення добрив, шт.	800,9	1135,9	1159,9	2296,9	1423,9	272,9
Обприскувачі гербові, тис. шт.	241	428,9	605,9	431,9	749,9	961,9
Комбайни зернозбиральні та машини для обробки буряків, шт.	398,9	88,9	201,9	18,9	-	-

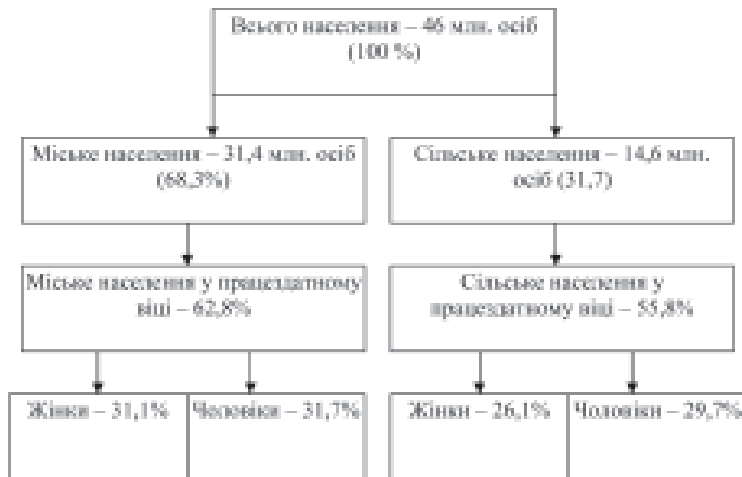

Рис. 2. Структура населення України у 2010 р.

Рис. 3. Стратегія розвитку аграрного сектору на основі підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом

спору;

— рекультивация земель.

Виробництво добрив в Україні в період з 2005 по 2010 зменшилося, в 2010 році виготовлено азотних добрив на 20% менше ніж в 2009 році та калійних втричі менше (табл. 2).

За період, що розглядається, істотно зменшилося виробництво сільськогосподарської техніки — тракторів із 6339 шт. до 1445 шт., плугів — із 7064 шт. до 5336 шт., така негативна тенденція збереглася й по іншій техніці, що використовується аграрними підприємствами. Комбайни бурякозбиральні в останні роки в Україні взагалі не виготовляються.

У 2010 р. сільське населення України становило 14,5 млн осіб, або 31,5% всього населення країни. Чисельність сільського населення у працездатному віці становила 8,1 млн осіб. З них у сільському господарстві було зайнято 3,3 млн осіб (40% усього працездатного сільського населення).

В аграрних підприємствах працювало 783 тис. осіб (25%), 2,6 млн осіб (75%) сільськогосподарського населення зайнято в особистих селянських господарствах. Структура населення у 2010 р. представлена на рис. 2.

Вітчизняне сільське господарство, з урахуванням зайнятого у господарствах населення, забезпечує роботою 15,7% зайнятих у національній економіці.

У сільськогосподарських підприємствах 27% зайнятих мають вищу освіту. У 2010 р. 27 тис. осіб пройшло підготовку та підвищення кваліфікації. Серед працюючих у сільськогосподарських підприємствах 160 тис. осіб молоді, тобто майже кожен четвертий найманий працівник має вік до 34 років.

Підвищення ефективності аграрного виробництва та використання всіх видів ресурсів є життєво важливими для України, складними й унікальними за завданням і масштабами. Цього можна досягти зваженою, з урахуванням ресурсних можливостей та умов їх використання, стратегією розвитку аграрного сектора економіки на основі підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом (рис. 3).

Кінцевий результат відтворення реалізується на його заключній стадії, тому об'єктивно на цьому етапі має здійснюватися стратегічний контроль над усією агропромисловою системою, головною якісною характеристикою якої є ступінь збалансованості її елементів. У зв'язку з цим рівень оцінки ефективності виробництва сільськогосподарської продукції у певних межах і темпів розвитку кожної галузі агровиробництва залежить не тільки від потенційних виробничих можливостей галузей, але й від реальних ринкових потреб у продукції, які обумовлюють економічний ефект діяльності в аграрному секторі економіки.

ВИСНОВКИ

З метою підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу визначено основні напрями формування системи ефективного управління використанням і відтворенням ресурсного потенціалу аграрного сектора: забезпечення раціонального використання земельних, водних та інших природних ресурсів в аграрному секторі, а також основних матеріальних засобів; застосування ресурсозберігаючих технологій;

ефективне використання трудових ресурсів; забезпечення стабільності формування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів; упровадження результатів інноваційного розвитку, спрямованого на екологізацію і інтенсифікацію аграрного виробництва; розвитку транспортно-складської інфраструктури; забезпечення продовольчої безпеки держави.

Література:

1. Малієнко А.М. Концептуальні соціально-економічні передумови розвитку землеробства України за ринкових умов / А.М. Малієнко, А.М. Огінський // Вісник аграрної науки. — 1995. — № 8. — С. 10—15.
2. Підлісецький Г.М. Формування ринкової системи матеріально-технічного забезпечення АПК України: наукова доповідь / Підлісецький Г.М., Білоусько Я.К., Герун М.І. — К.: [б. в.], 2006.
3. Шебанін В.С. Системне оновлення і розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства / Шебанін В.С. — К.: ННЦ ІАЕ, 2006. — 276 с.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2012 р.